

Лазар Марићевић
ПСИХОЛОГИЈА ПОЛИТИЧКИХ ЛИДЕРА

Лазар Марићевић ПСИХОЛОГИЈА ПОЛИТИЧКИХ ЛИДЕРА

Рецензенти: проф. др Радојица Бојановић
проф. др Жарко Требјешанин
проф. др Чедомир Чупић
проф. др Слободан Г.Марковић

Издавачи: Центар за примењену психологију
Магелан Прес

За издаваче: Снежана Милутиновић
Милан Тодоровић

Лектура: Милорад Рикало

*Графичко
обликовање:* Мила Бабић

Штампа: Центар за примењену психологију,
Београд, 2015.

Тираж: 500

ISBN : 978-86-89377-20-0

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

342.511:159.9
342.511:929(73)

МАРИЋЕВИЋ, Лазар, 1969-
Психологија политичких лидера / Лазар Марићевић. - Београд
: Центар за примењену психологију, 2015 (Београд : Центар за
примењену психологију).- 237 стр. : фотогр. ; 23 cm

Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. -
Библиографија: стр. 223-233.

ISBN 978-86-89377-20-0

а) Председници - Психолошки аспект б) Председници - САД -
Биографије
COBISS.SR-ID 217740300

Лазар Марићевић

Психологија
политичких
лидера

Садржај

Увод

Увод	9
------	---

Демократска и недемократска личност

Демократска и недемократска личност	13
-------------------------------------	----

Цезаризам као негативни аспект политичког вођства	16
---	----

Појам, развој и карактеристике цезаризма	17
--	----

Типови вођа у америчком конгресу

Типови вођа у америчком конгресу	21
----------------------------------	----

Шамани	21
--------	----

Ратне вође	22
------------	----

Кумови	23
--------	----

Владавина права и институција председника Сједињених Америчких Држава

Владавина права и институција председника Сједињених Америчких Држава	27
---	----

Мотиви

Мотиви	31
--------	----

Марејева теорија мотивације	33
-----------------------------	----

Четири изабрана мотива	34
------------------------	----

Брига за људска права и економско благостање народа

Брига за људска права и економско благостање народа	39
---	----

Анализа мотивације америчких председника

Анализа мотивације америчких председника	41
Френклин Делано Рузвелт	41
Хари С. Труман	55
Двајт Дејвид Ајзенхауер	77
Џон Фицџералд „Џек” Кенеди	97
Линдон Бејнс Џонсон	119
Ричард Милхаус Никсон	137
Џералд Рудолф Форд	161
Џими Џејмс Ерл Картер	165
Роналд Вилсон Реган	171
Џорџ Херберт Вокер Буш	189
Бил Вилијам Џеферсон Клинтон	195

Мотиви и понашање политичара

Мотиви и понашање политичара	207
Мотиви постигнућа и моћи	207
Мотиви аутономије и афилијације	211

Политичка личност и прилагодљива мотивација

Политичка личност и прилагодљива мотивација	219
---	-----

Литература

223

Фотографије

235

Увод

Када се поведе расправа о краљевима или председницима држава увек следе питања: ко је био успешнији, лукавији, праведнији, којим се мотивима руководио, да ли се обогатио и по чему ће остати запамћен?

Кажу да је посао политичара занимање као и свако друго. Да ли је баш тако? Чак и да јесте, потребна је посебна структура личности која је другачија од структуре личности људи других професија, па били они успешни банкарски, писци, војници, службеници, професори, радници...

Чак и да је у питању само професија, неопходно је истаћи чињеницу на коју наилазимо у политичкој заједници да „има довољно ка моћи оријентисаних појединаца жељних борбе за то мало места на врху, места које готово увек у дато време заузима само један човек.”¹ ...Та чињеница, осим што говори о великој тежњи, указује да постоје неки фактори који одређују ове људе и чине их различитим од других. Успешне од неуспешних политичара издвајају фактори попут посебних квалификација, карактера, талента, мотива, или чак историјски контекст и лоша конкуренција. Нама остаје да покушамо да предвидимо њихово понашање.

Летимичан поглед на списак председника САД, од Рузвелта до Клинтона, наслућује да ће ова расправа бар делимично удовољити нашој знатижељи, јер ћемо се бавити њиховим животима, мотивима и политикама за које су се залагали и резултатима које су постигли.

¹ Луелен (2001), стр. 72.

Када погледамо занимања њихових очева, видећемо колико се председници САД разликују по свом пореклу: Рузвелтов отац је био велепоседник са Хадсон Ривер Валија, Труманов отац је био трговац мазгама из Мисурија, Ајзенхауеров – механичар из Канзаса, Кенедијев – милионер из Масачусетса, Џонсонов – тексашки политичар, Никсонов – калифорнијски бакалин, Фордов очух – произвођач боја и лакова, Картеров отац – плантажер из Џорџије, Реганов – продавац ципела, отац Џорџа Буша старијег био је банкар са Вол Стрита и сенатор, а Клинтонов отац је био продавац из Арканзаса и умро је пре него што му се син родио.²

И образовање има велику улогу у животу сваког човека, али Труман није завршио факултет, док је Клинтон бриљирао на најпрестижнијим универзитетима на свету, Оксфорду и Јејлу, а Ајзенхауер је изабрао војни позив јер је једино на тај начин могао да се школује.

У модерним демократским државама политичке вође на руководеће функције долазе путем избора. У демократским системима постоји веома дефинисан скуп правила о примопредаји власти како се не би угрозило функционисање државе и како би се елиминисао осећај несигурности код грађана.

Институција председника државе представља главно политичко обележје Сједињених Америчких Држава. Процес и правила избора стварају имиџ председничке институције која има велики утицај и моћ, а низ од више од 40 особа то поткрепљује. Иако постоје многи контролни механизми највише извршне функције у САД, сигурно је да личност председника у тешким тренуцима може да утиче на доношење праве или погрешне одлуке, што може резултирати позитивним или негативним исходом за целу нацију, део света и свет уопште. Штавише, могуће је да се неки неразрешени лични конфликти, свесни и несвесни, пројектују у политичку арену у којој се одиграва борба са самим собом.³

Зато је за нас интересантно питање које се односи на мотиве или атрибуте личности ових особа, јер је мотивација процес који је одговоран за јачину, усмерење и упорност појединца у настојању да постигне свој циљ. Изабрали смо четири мотива: постигнућа, моћи, афилијације и аутономије, и у складу са тим,

² Greenstein (2004), стр. 8.

³ Vamik, Itzkowitz, Dod, 1997.

истражили да ли се председници САД разликују по сопственим тежњама, али и напорима да унапреде грађанска права и економско благостање грађана Америке.

Анализирали смо детаљно мотиве и животе осам председника САД: Френклина Делана Рузвелта, Харија С. Трумана, Двајта Дејвида Ајзенхауера, Џона Фицџералда Кенедија, Линдона Бејнса Џонсона, Ричарда Милхауса Никсона, Роналда Вилсона Регана и Била Вилијама Џеферсона Клинтона. Такође, имајући у виду континуитет, дали смо кратке биографије Џералда Рудолфа Форда, Џимија Џејмса Ерла Картера и Џорџа Херберта Вокера Буша.

Отишли смо и корак даље: у књизи се бавимо и улогом председника у америчком политичком систему, антрополошким виђењем Америчког конгреса, уз анализу и одређење демократске и недемократске личности која нам може помоћи у процени политичких лидера. Описујемо и нуспојаве политичког вођства и указујемо колико су битна политичка ограничења која се постављају људима на власти како демократија не би прерасла у нешто друго.

Књига пред нама представља прилагођен текст докторске дисертације „Личност политичког лидера, студија случаја: амерички председници 1933–2001, антрополошко-психолошки и политиколошки приступ”, одбрањене на Факултету политичких наука у Београду. Књига је намењена широј публици, тако да у књизи није изложен методолошки апарат са специфичностима, ограничењима и варијаблама, као и шири теоријски увод, делови закључка и све оно што је релевантно углавном за научни рад. Докторска дисертација се може погледати у Универзитетској библиотеци Светозар Марковић у Београду.

Наша анализа се може посматрати као један од начина проучавања психологије политичких лидера у променљивом свету. Основна идеја књиге је да се пружи допринос предвиђању политичког понашања лидера и унапређењу политичке културе, као и да се шира читалачка публика упозна са америчким политичким системом.

Демократска и недемократска личност

Када говоримо о демократским и аутократским уређењима државе, можемо претпоставити да постоји структура личности која подржава један или други друштвено-политички систем. Неки аутори чак доводе у везу подржавање демократије са менталним здрављем грађана, док други наглашавају да присталице демократије одликује специфичан однос према другим људима.⁴

Указивањем на карактеристике демократске и недемократске личности, посредно откривамо и амерички политички систем, који је у великој мери осмишљен тако да ономогућава недемократско понашање и нуспојаве попут цезаризма, што нестабилни политички системи омогућавају.

Бојановић сумира одлике демократске личности на основу радова Липита и Вајта као: (1) отвореност духа која се огледа у способности да се саслуша гледиште другога, или стављање у позицију друге особе, (2) прихватање себе и поверење у себе, што се огледа кроз пружање могућности свим члановима групе да учествују у процесу доношења одлуке, чиме се подиже ниво њиховог самопоштовања, (3) реализам кроз поштовање чињеница и прихватање аргумената, (4) постојање свести која није оптерећена статусним разликама, што не значи да је демократска личност несвесна постојећих разлика, (5) праведност или дух једнакости који се читава у једнаким правима чланова групе као и једнаким могућностима, (6) пријатељство које се у демократским групама појављује у већој мери него у аутократским.⁵

⁴ Бојановић (1995), стр. 66.

⁵ Исто, стр. 66–68.

Демократска личност се појављује као концепт и у делима Харолда Ласвела. Његов концепт демократске личности, или „Ласвелова парадигма”, је везан за појам демократске заједнице коју он дефинише као форму политичког организовања где је људско достојанство признато у теорији и пракси.⁶ Ласвел дефинише осам базичних вредности демократске заједнице: моћ, поштовање, љубав, честитост, благостање, богатство, вештине и просветљење.⁷

Ласвел издваја карактер као оно што утиче на ставове особе према заједници.⁸ Под карактером, Ласвел подразумева утицај несвесног дела личности на степен самопоштовања тако што га подржава, супротставља му се или га само не подржава.⁹ „То значи да када кажемо да особа има стабилан карактер, значи да систем личности може да очува ниво самопоштовања иако је оно угрожено споља.”¹⁰ Ласвел говори о стабилном нивоу самопоштовања, који постоји код демократског, отвореног карактера. Али самопоштовање особе има различите механизме како би се очувало и како не би дошло до деструкције личности и код ауторитарне личности. Из тога се може извести и другачији закључак, да се и код недемократских личности ниво самопоштовања одржава стабилним, али коришћењем различитих механизма контроле: мизантропијом, спољашњим локусом контроле и моралним релативизмом, који имају негативну конотацију.¹¹

Демократска личност има четири основна атрибута: (1) отворени его, који се односи на специфичан, топао однос према људима и представља у крајњој линији пријатељство које није отуђено од хуманости, (2) фокус на више вредности, а не само на једну, што је случај код недемократске личности (ако је основна вредност недемократске личности моћ, онда она посматра све људе као средство за достизање моћи и користи је да би задобила још више моћи; када јој је основна вредност богаћење, недемократска особа постаје похлепна, а кад је прекупирана благостањем долази до хипохондрије), (3) оптимизам и позитиван став према другим људима,

⁶ Sniderman (1975), стр. 165.

⁷ Lasswell (1951), стр. 474.

⁸ Sniderman (1975), стр. 165.

⁹ Lasswell (1951), стр. 482.

¹⁰ Исто, стр. 482.

¹¹ Марићевић, (2001).

посебан добронамеран однос према другим људима, где су друге особе достојне поверења уколико не докажу супротно, за разлику од недемократске, која је неповерљива и која има страх од других људи, (4) стабилну психолошку структуру, односно демократска личност је психолошки добро интегрисана, код ње несвесно није у колизији са свесним, и особа је ослобођена анксиозности.¹²

Ипак, Ласвел признаје да се и код демократског карактера могу јавити понашања која су у супротности са наведеним, и то као последица психопатологије или самообмане.¹³

Могло би се закључити да ће особа која има ниско самопоштовање имати мало поштовања за друге, док ће особа са високим самопоштовањем поштовати и друге.¹⁴

Ерих Фром, Абрахам Маслов и Теодор Адорно са сарадницима су се посебно бавили ауторитарном личношћу. С обзиром да смо се у претходном делу дотакли ауторитарне личности, овде сумирамо њене карактеристике: (1) ауторитарна агресија, (2) посматрање односа у категоријама доминантности и субмисивности, (3) мишљење у терминима моћи кроз наглашавање доминације у међусобним односима, (4) нетолерантност према двосмислености, (5) мишљење о сложеним проблемима стварањем супротстављених категорија где се губе финесе и прелази, (6) употреба стереотипа, (7) понашање ауторитарне личности је одређено доминантним стандардима властите друштвене групе, (8) склоност ка конвенционалним вредностима, (9) потреба да се свет опажа на строго структуриран начин.¹⁵

Бојановић као главну карактеристику недемократске личности наводи ауторитарни поглед на свет који прихватају особе које нису склоне критичком мишљењу. Ауторитарни поглед на свет је у ствари „упрошћена шема објашњења света која прокламује исправљање великих неправди и поправљање света.”¹⁶ Присталице ауторитарног погледа на свет настоје да своју формулу упрошћеног света „натуре и другима, заправо да спрече друге да мисле. Они критикују, осуђују, прогањају друге погледе и мишљења, како би само њихов поглед на свет био

¹² Lasswell (1951), стр. 495–503.

¹³ Исто, стр. 505.

¹⁴ Sniderman (1975), стр. 168.

¹⁵ Greenstein (1965)

¹⁶ Бојановић (2004) стр. 24.

прихваћен као легитиман. Исправност свог погледа на свет они постижу негирајући и прогонећи све остале погледе на свет.¹⁷ Ауторитарни поглед на свет прокламује велике циљеве и тиме мобилише велики број присталица. Овакав поглед на свет обећава праведан преврат у свету.¹⁸

Морамо да нагласимо да постоји веза између демократског друштва и демократске личности, као и обратно. Важна је чињеница да демократско друштво почива на добро утемељеним демократским процедурама, а да демократско друштво у целини мора да обрати пажњу на стално подучавање грађана демократским принципима кроз формалне и неформалне канале. Велику улогу у процесу очувања демократије имају политичке вође.

Цезаризам као негативни аспект политичког вођства

Улога вође је сложена и подразумева обављање низа значајних функција и задатака у групи и за групу. „Вођа креира политику, поставља циљеве и одређује задатке групе. Његова основна улога је да управља и руководи групом... Вођа симболизује, представља и заступа интересе групе пред другим групама и широм друштвеном заједницом. Он је и очинска фигура, члановима групе служи као модел понашања и објект идентификације. И на крају, он је колективни носилац одговорности.”¹⁹

Често се током историје дешавало да харизматске, војне, политичке или верске вође своју личну власт, уз плебисцитарну подршку народа, прошире на све сфере друштва и државе и да је учине неограниченом. Таква апсолутна власт, са становишта обима, средстава и времена владања, назива се деспотском влашћу или „цезаризмом”. Колико је таква власт опасна и штетна по поданике и друштво у целини, најбоље показују историјски примери личности, као што су Калигула, Наполеон, Иван Грозни, Хитлер, Франко, Стаљин и други окрутни диктатори. Ти неприкосновени господари углавном владају захваљујући својој великој популарности и изграђеној харизми (широке масе их обожавају као надљудска бића), али ако

¹⁷ Исто, стр. 25.

¹⁸ Исто, стр. 25.

¹⁹ Требјешанин, Лаловић (2011) стр. 165–168.

се осете угроженим на власти, спремни су да свим средствима угуше побуне и уклоне противнике и критичаре.²⁰

Хана Арент анализира тоталитарне системе у којима се тежи да се становници доведу у ситуацију сталног страха и анксиозности, док се елита на власти руководи сопственим правилима, а све са циљем да се очува потпуна власт. Она користи примере Совјетског Савеза у доба Стаљина и нацистичку Немачку у доба Хитлера да би показала како се једно друштво урушава и како се контролише становништво. За разлику од демократских система где је преношење власти јасно дефинисано, у тоталитарном систему Стаљин је „наследство (власти) учинио једном од најризицијних почести“²¹.

Тоталитаристички систем не користи процедуре, већ користи средства која делују веома једноставно. „Компликован преносни механизам и конфузна хијерархија обезбеђују диктатору потпуну независност од подређених и омогућавају лаке и изненадне промене политике...“²² У овом систему се умножавају инстанце, преклапају се надлежности између институција, ствара се безоблично друштво и грађани могу једино инстинктима да процењују шта је добро да ураде у датом тренутку.

Карактеристика вођа тоталитарних система је да они речима умирују становништво како се залажу за социјалистичко друштво, или националсоцијалистичко, док у стварности раде све другачије.²³

Појам, развој и карактеристике цезаризма²⁴

Појам цезаризма означава појаву да вођа након устоличења мења своје понашање и почиње да се понаша деспотски, апсолутистички и тирански. Своје дојучерашње најбоље сараднике шиканира, деградира или уклања из свог окружења. Та појава је добила име по Јулију Цезару, који је уједно и најбољи пример патологије вођства.

Појаву цезаристичке диктатуре карактерише самовоља диктатора који користи различите методе како би држао

²⁰ Чупић (2001), стр 203–214.

²¹ Арент (1998), стр. 415.

²² Исто, стр. 416.

²³ Исто, стр. 422.

²⁴ Чупић (2001), стр. 207–210.

грађане у ситуацији страха или претње: увођење ванредног стања, плашење унутрашњим непријатељима и издајницима.²⁵

Поред изазивања страха од разних опасности које им прете, цезаристички диктатор улива наду поданицима најављујући велике привредне пројекте, реформисање здравственог и социјалног законодавства.²⁶

Да би створио општу забуну и дезоријентисао становништво, диктатор користи сензације којима додатно урушава вредносни систем и удаљава људе од битних питања, изједначавајући лаж и истину, правду и неправду, добро и лоше...²⁷ Своју власт ослања на тајну полицију, разне процедуралне трикове везане за изборни процес и злоупотребљава право референдума, пребацујући одговорност са себе на народ.²⁸

Рађање или стварање „цезара” јесте веома сложен социјални и психолошки процес који има следеће фазе²⁹: (1) у првој фази, у периоду борбе за власт, сваког вођу прати дубока вера у исправност властитих уверења и то уверење прераста у осећај месијанства, што привлачи следбенике, (2) у наредној фази, будући да се вођа за све пита, да о свему пресуђује, да од њега полазе све информације, а да му нико не противуречи, код вође се јавља осећај свезналаштва и он решава политичке, стручне проблеме, отвара изложбе, све зна најбоље, (3) у овој фази јавља се осећај незаменљивости, а како је све мањи број оних који су спремни да му противурече, код вође се јавља и осећај непогрешивости, (4) коначно, у последњој фази „патологије вођства”, као последица осећаја месијанства, свезналаштва, незаменљивости и непогрешивости, код вође се јавља идеја прогањања – кратоманска параноја. У фази тражења „прогонитеља”, реакција се најчешће усмерава на најближе сараднике, дојучерашње саборце.

Поред наведеног, постоји још и плебисцитарни цезаризам у коме вођа влада на основу подршке политичких следбеника и на основу њиховог поверења.³⁰ Овде се вођа осећа као представник народа јер је добио власт након плебисцитарног изјашњавања, акламацијом, што представља псеудодемократију.³¹

²⁵ Чупић (2002), стр. 152.

²⁶ Исто, стр. 152.

²⁷ Исто, стр. 152.

²⁸ Исто, стр. 153.

²⁹ Звонаревић, 1978.

³⁰ Чупић (2001), стр. 208.

³¹ Исто, стр. 208

Псеудодемократе долазе на различите начине на власт и под маском демократије успостављају систем који је далеко од грађанских слобода и демократије, а народ који је веровао њиховим речима осећа се изиграним.³² Штавише, долазак на власт путем демократских избора, може водити у тоталитарни или ауторитарни систем. Наиме, Фројд је након првог светског рата почео да изучава зло у људској природи и да га објашњава психоаналитичким речником, а суштина је да је цивилизација репресивна, и да патолошки ауторитет покушава да својој вољи потчини све и свакога. Тадић уводи и категорије религије, објашњавајући западна друштва у којима се на успех гледа као на богом дато стање, док се неуспех не прихвата. Рад и труд представљају оно што човека чини корисним бићем и то су премисе протестантизма које Фројд објашњава стварањем новог ауторитета.³³ Тадић описује велики значај ауторитарне личности, која у ствари заступа конзервативне и ригидне ставове и представља продукт репресивне цивилизације, тако да ова личност представља упориште разних национал-социјалистичких и комунистичких покрета и вођа.³⁴

³² Исто, 208–210.

³³ Тадић, 1987.

³⁴ Исто.

Типови вођа у америчком конгресу

Проучавајући Амерички конгрес, Ведерфорд је закључио да се он може упоредити са племенским заједницама и да се политичке вође, према тој аналогiji, могу разврстати у следеће типове: шамане, ратне вође и кумове. „Као и домороци, политичари своје активности облаче у ритуале и церемоније, пуне фетиша и езотерије.”³⁵ Сваки тип политичког вође има одређене карактеристике и сви типови су заступљени у извесној мери.

Шамани (*Shamans*)³⁶

Шамани су политичари који своју снагу црпу из медијског публицитета. Они одговарају на све теме, имају велики кабинет са особљем које их информиче о техничким појединостима и често се појављују у периодима кризе или великих проблема. Они се представљају као људи који решавају све проблеме. Као и шамани, они нуде лек за болести, магично штите ратнике (или следбенике), обезбеђују добар улов и слично. Они пружају сигурност. Њихова снага није у ауторитету већ у самопоуздању које емитују и емоцијама које изазивају код следбеника. Снага им не лежи у манипулацији унутар Конгреса и они не показују резултате.

Они немају праву моћ и ретко успевају да се изборе за неки закон. У ствари, они су експоненти неке интересне групе (*showhorses*).

³⁵ Weatherford (1981), стр. 7.

³⁶ Weatherford (1981), стр. 65–71.

Позиција генерисања велике медијске популарности има смисла ако се политичар спрема за позицију председника САД. Неки политичари виде Конгрес и Сенат само као одскочну даску на путу ка Белој кући. Успевају да стекну медијску популарност, што им омогућава да имају велики број присталица у партијској номинацији, а касније и на изборима за председника.

Ратне вође (*war lords*)³⁷

Док шамани јуре за популарношћу, позицијама и особљем које их окружује, ратне вође имају другачију стратегију. Можемо рећи да представљају најмоћнију групу унутар Конгреса. Они се концентришу на уско поље деловања, са идејом да га потпуно контролишу. Попут неког феуда, они могу преузети монопол у неким областима, као, на пример, сенатор Џон Хемптон Стенис из Мисисипија. Он је изабрао само два одбора у својој целокупној каријери, одбор за апропријацију и наоружање (наравно, било је и других, али та два су главно поље његовог деловања). Тиме је остварио контролу над законодавством, као и над фондовима који иза тога стоје. Обједињујући позиције у свом феуду, тај сенатор је контролисао годишњи буџет у вредности од 150 милијарди долара.

Ратне вође показују своју моћ и снагу у једном пољу деловања и стрпљиво прате пут до позиција које им то омогућавају. Они се крећу у једном правцу и често одбијају позиције које им дају краткорочну добит.

Иако су релативно непознати у јавности, они представљају кланове унутар Конгреса и Владе, који имају стварну моћ, за разлику од медијски експонираних шамана.

Ратне вође битно се разликују од шамана и по томе што су посвећене раду у Конгресу или Сенату. У оквирима Конгреса и Сената се одвија целокупна њихова каријера. По томе су слични са следећим типом – кумом.

³⁷ Weatherford (1981), стр. 71–74.

Кумови (*Godfathers*)³⁸

Кумови су категорија политичких вођа која налази упориште свог утицаја и снагу у Конгресу или Сенату. Они посматрају и односе се према својим колегама као што се политичари односе према свом бирачком телу. Радећи из позадине, они се концентришу на партијску структуру, бирајући позиције шефова посланичких група (*party whips*). Они одржавају равнотежу између ратних вођа.

Генерално, они бирају позиције које им омогућавају да руководе кадровима и да их постављају на одређене позиције, везујући их тиме за себе. Позиција председавајућег Конгреса јесте место са кога они утичу на кадровску политику Конгреса и Сената, али и на унутарпартијски састав.

Та позиција политичарима омогућава да учествују у свим одлукама и да се издигну изнад ратних вођа који имају специфичне интересе. Они су изузетни познаваоци људске психологије, преко које препознају амбиције и страхове других људи, али су спремни и да манипулишу с различитим интересима.

У зависности од појединачне снаге, знања, али и талента кума, политичари тог кова преузимају стварни утицај и моћ у америчком политичком животу.

Можемо да закључимо да амерички „Капитол” насељавају политичари различитих способности и амбиција. Они увиђају своје предности и мане и долазе до позиција које им омогућавају да имају прави утицај. Позиција председника САД, иако има извршну функцију, зависи од њихове улоге на „Капитолу”, односно од тога да ли су ту створили територију за касније лакше остваривање сопствених идеја или су је искористили само као одскачну даску.

Ова анализа нам показује да у америчком политичком систему различити интереси и различите групе и те како утичу на креирање политике, а да већина људи који ту моћ поседује није знана америчкој јавности, а камоли страном.

Наиме, питање је где у Америци заиста лежи права моћ: у Конгресу или у институцији Председника. Једно време је деловало да је била у рукама председника Рузвелта, па је после

³⁸ Исто, стр. 74–77.

Никсонове оставке Конгрес преузео водећу улогу, ограничавајући председничке моћи. Након 11. септембра 2001. поново су ојачале ингеренције председника, и то највише у спољној политици, где генерално председник САД и доминира. Већина њих би се груписала у прву категорију – шамана, који теже председничкој функцији: Кенеди, Рузвелт (који је мењао и судије врховног суда превазилази ову категорију), Ајзенхауер, Реган, а нарочито Клинтон и Никсон. Никсон је био веома утицајан у Републиканској странци, па чак неко време и у Конгресу, тако да можемо рећи да је у себи спајао две улоге. Тежећи да буду председници САД, они делују као шамани на људе. Џонсон је прави пример за кума, особе која контролише Конгрес, што наводи и Ведерфорд. И он је у томе био маестралан, али је његова спољна политика довела до тога да његова странка поткопа све шансе да буде председник у другом мандату.³⁹ Примери Никсона и нарочито Трумана показују да би ова подела морала да има неке поткатегије или чак додатну категорију. Трумана не можемо сместити ни у једну категорију. Као и Линдон Џонсон, он је дошао на председничку функцију као потпредседник, након смрти изабраног председника, као компромисно решење на Рузвелтов захтев. Није имао праву подршку у Конгресу, није председавао моћним одборима, мада је преко једног одбора постао познат у јавности. Био је у сенци свог ментора Пендергаста, а ипак је дошао на позицију председника САД, и то као компромисно решење.

Највећи проблем за Ведерфордову класификацију је да објасни коју улогу настављају чланови овог узорка када постану потпредседници или председници САД. У првом случају, Никсон и Џонсон демонстрирају своју снагу коју и даље наглашавају на Конгрес. Никсон као потпредседник контролише припаднике странке и тиме обезбеђује своје место упркос Ајзенхауеровом ставу. Џонсон и Никсон су веома слични у примени метода којим задобијају подршку, јер знају да препознају очекивања људи и да их задуже. Остали чланови узорка су другачије фокусирали своје циљеве и сходно тиме су се понашали унутар Конгреса. Сигурно је да би сваки Председник САД желео да буде и шаман и кум и господар рата како би спровео своју политику, али му то амерички политички систем не дозвољава. Додуше, у једном тренутку је изгледало да

³⁹ Џонсон, 2003.

Рузвелт има више улога, али теза о јаком утицају на Конгрес пада у воду када се сетимо колико је имао проблема да би Конгрес усвојио Закон о помоћи (Lend Lease Act) како би помогао противницима нацизма, будућим савезницима у Другом светском рату. Штавише, Конгрес је ограничио законом председничку функцију на два мандата, баш због Рузвелта и након Никсоновог фијаска. Конгрес је доминирао политичком сценом у САД у једном периоду.

Колико год изгледали моћно у јавности, председници САД се грчевито боре да за своје политичке планове задобију подршку у Конгресу. То је тешко чак и у случају када у Конгресу имају већину из своје странке. Чини се да услед председничке улоге губе директну везу са Конгресом, у смислу Ведерфордове поделе. С друге стране, може се поставити питање: коју би улогу требало да имају Ајзенхауер и Реган, који никада нису били чланови конгреса, а имали су моћ да добију подршку у Конгресу? Исто питање односи се и на Клинтона.

Сигурно је да сви председници имају и даље улогу шамана, више према јавности која од њих очекује решења за своје проблеме и планове за напредак, али тиме се излази из оквира Ведерфордове класификације која посматра односе унутар Конгреса.

Владавина права и институција председника Сједињених Америчких Држава

Избор на највишу извршну позицију у САД претпоставља муко-трпан пут који кандидат, и будући председник, треба да прође у својој странци током дуготрајне кампање да би се касније сучио са противкандидатима из других странака, и без обзира на мањкавости изборног система, демонстрира демократску процедуру. То најбоље илуструје следеће опажање: „Логична теза гласи да не може бити демократије уколико нема демократски организованих политичких странака. Ова теза важи једино уколико се покаже да странке, односно њихова структура, имају пресудан утицај на карактер политичког система. Да то није тако показује пример партијског система у САД. У Америци имамо изузетно демократски организоване странке у којима на избор кандидата за председника САД пресудну реч имају управо тзв. обични чланови, односно чланови странке који немају никакву партијску функцију. Амерички партијски систем даје могућност већем броју претендента унутар једне странке да се боре за кандидатске позиције за различите политичке функције. Кандидат треба да прође најмање десетак изборних скупова на којима има најмање једног противкандидата”⁴⁰.

Важна чињеница је да у модерној демократској владавини значајно место заузима процедура, па се и назива процедурална демократија коју карактеришу: „демократска изборна процедура, слобода мисли и изражавања, висока компетенција, односно квалификованост оних који конкуришу за изборне функције у власти, прихватање консензуса који омогућава

⁴⁰ Павловић (2001).

мирни начин у решавању проблема и одлучивању уз примену демократских принципа”⁴¹. Два предуслова су битна за добро функционисање демократског поретка: социјални и културни.⁴² Ако социјална структура није стабилна, односно ако средњи слој који поседује стваралачки и развојни потенцијал није добро утемељен и ако не постоји посебно развијена демократска политичка култура, демократски поредак неће функционисати на задовољавајући начин.⁴³

Подела власти је један од основних принципа Устава САД, који иначе важи за најстарији писани устав који је још увек у употреби. Основни постулат демократије, а то је подела власти на извршну, законодавну и судску власт је преточен у Устав САД.

Устав садржи две основне премисе којима се обезбеђује подела власти: забрањује Конгресу да мења председникову плату и тиме утиче на њега и стриктно забрањује двоструке функције (у извршној и законодавној власти).⁴⁴ Тиме се избегава „подмићивање” политичких представника додатним запослењем на утицајним позицијама. Осим тога, подела власти се обезбеђује и различитим временским трајањем мандата који имају председник, чланови Сената и Конгреса. Конгресмени се бирају сваке друге године, сенатори сваке шесте, а председник сваке четврте године. Ово последње у огромној већини случајева омогућава да председник има опозицију у Конгресу, тачније, само су Бил Клинтон и Џими Картер два пута имали подршку Конгреса. Проблем је, додуше, функција потпредседника јер је он председавајући у Сенату, али и део извршне власти. То питање и даље изазива велике расправе о утицају извршне власти на законодавну.

Још један проблем у подели власти јесте привилегија извршне власти да одређене информације задржи за себе, односно да их не саопшти Конгресу. То је било значајно питање у време афере „Вотергејт” када је Врховни суд ипак пресудио да се у случају председника Ричарда Никсона обелодане спорне аудио-касете.

Председник САД у својим рукама има моћно оружје за контролу Конгреса вето. Наиме, он има три могућности када су у

⁴¹ Чупић, Марковић, Скопљак и Марићевић (2004), стр. 7.

⁴² Исто, стр. 8

⁴³ Исто, стр. 9

⁴⁴ Nelson, 1998.

питању закони: да потпише, да стави вето и да не уради ништа (у том случају, ако Конгрес не прекине заседање, закон постаје важећи након десет дана, ступа на снагу и зове се „*pocket veto*”).⁴⁵

Уколико председник стави вето на неки закон, потребне су две трећине чланова Конгреса да би се поново усвојио закон и да би био важећи. Колико је моћна улога вета, показује чињеница да су у периоду од 1789. до 1996. године председници успешно применили вето 2.532 пута, а свега 105 пута су закони поново усвојени у Конгресу.⁴⁶ До 2012, вето је успешно примењен 2.563 пута, док је свега 110 пута закон поново усвојен у Конгресу.⁴⁷ Осим вета, председник може да доноси и одређене извршне уредбе („*executive orders*”).

Уставом је дефинисано да је председник САД шеф државе и председник владе САД. Улога председника је детаљно дефинисана у члану 2 Устава САД, у којем је он проглашен за главнокомандујућег оружаних снага, и набрајана су овлашћења која су му додељена, укључујући моћ да прогласи закон или стави вето на предлоге оба дома Конгреса. Истим чланом Устава прописани су и услови потребни да би се лице могло кандидовати за председника, а то су: да је грађанин САД, да је рођено у САД, да има најмање навршених 35 година и да има најмање 14 година пребивалиште на територији САД. Председник, такође, може да оформи кабинет саветника и да даје помиловања. Коначно, уз савет и пристанак Сената, председник има овлашћења да потписује споразуме и именује амбасадоре и федералне судије, укључујући и судије Врховног суда. Као и у случају званичника других грана власти САД, Уставом је прописан скуп ограничења власти председника (такозвани систем „ограничења и равнотеже” – „*Checks and Balances*”), која су уведена са циљем да спрече неког појединца или групу да преузме апсолутну власт у земљи. Једна од најпознатијих институција за опозив изабраног представника власти, у овом случају председника САД, јесте опозив (*impeachment*), и она је уграђена у устав. Ова процедура се одиграва у два корака: предлог за опозив треба да буде усвојен у конгресу, простом већином присутних, а затим треба да се потврди у Сенату двотрећинском већином присутних сенатора.

⁴⁵ Nelson, 1998.

⁴⁶ Исто.

⁴⁷ Office of the Clerk of the U.S. House of Representatives.

У данашње време председник САД има много могућности да утиче на одлуке Конгреса и доношење закона. У великом броју случајева предлози долазе од председника. Председник утиче на конгрес лобирањем, али и формирањем јавног мњења у корист сопствених предлога. Ту праксу великог утицаја започео је Френклин Рузвелт, ширењем публицитета, оптимизма, али и увећањем председничког апарата, који данас чини око 1.600 људи.⁴⁸

Председници у инаугуралним говорима саопштавају своје планове који се касније кристалишу у предлоге закона.

Председник се бира посредно, путем Електорског колегијума – колеџа (а бирају их електори – изборници). Према том систему, свака савезна држава има одређени број електорских гласова, једнак величини делегације те државе у оба дома Конгреса заједно. Гласачи скоро свих држава бирају председничког кандидата тако што кандидат са највише гласова добија све електорске гласове те државе. Округ Колумбија, према 23. амандману, такође има електорске гласове. Да би кандидат постао председник, неопходна је проста већина електорских гласова; ако ниједан кандидат не добије већину гласова, председника бира Представнички дом. Мандат председника траје четири године, уз ограничење на максимално два мандата, које је уведено 22. амандманом на Устав, који је ратификован 1951. године.

Први председник је био Џорџ Вашингтон. Гровер Кливленд служио је у два неузастопна мандата и рачуна се као 22. и 24. председник. Због тога сви председници после 23. имају редни број повећан за један.⁴⁹

Што су се САД више приближавале економској и војној моћи, личне карактеристике председника почеле су све више да утичу на светску политику.⁵⁰

⁴⁸ Nelson, 1998.

⁴⁹ The American Presidency Project.

⁵⁰ Greenstein (2004), стр. 3.

МОТИВИ

Рот дефинише мотивацију „као процесе покретања активности човека, њеног усмеравања на одређене објекте и регулисања активности ради постизања одређених циљева”⁵¹. Мотиви су „покретачке снаге које изазивају активност човека, које је усмеравају и њоме управљају”⁵².

Постоје различите класификације мотива, али генерално их можемо поделити на биолошке и стечене. Биолошки мотиви се односе на задовољење наших физиолошких потреба, док се стечени односе на потребе које су стечене или формиране у току живота. Исто тако, постоје објашњења која покушавају да објасне целокупно људско понашање релативно ограниченим бројем потреба и са неколико нативистичких мотива, као и она сложенија, која понашање објашњавају стеченим мотивима, који се стичу на основу личног искуства током живота.⁵³ Постоји и подела на примарне и секундарне мотиве, где примарни нису само биолошке природе већ и важни друштвени мотиви.

Мотивацију можемо посматрати и кроз неколико ужих теоретских приступа⁵⁴:

- човек се доживљава као играчка судбине, јер он није господар својих мотива и потреба, већ је она скројена негде другде, ван њега, у натприродним силама,

⁵¹ Рот (1989), стр. 215.

⁵² Исто, стр. 215.

⁵³ Исто, стр. 215–216.

⁵⁴ Креч, Крачфилд (1976), стр. 273–279.

- човек као рационални господар који мисли, одлучује и дела у зависности од процене ситуације и процене последица, а мотивација је део свести, тј. когниције,
- човек као машина је приступ у коме се узрочно-последична веза понашања објашњава по принципу машине (када одређени окидач узрокује једну врсту понашања, као код рефлекса, нарочито Павловљевог условног рефлекса и тропизама),
- човек као животиња – представља схватање по коме се људско понашање може разумети путем урођених нагона, изведених нагона и инстинката,
- човек као продукт друштва у коме живи, и продукт социјалне групе којој припада, где није свестан детерминанти свог понашања и измешта их у друштво и културу, уместо у натприродне силе,
- човек је несвесно биће и његово понашање је ирационално и одређено неким унутрашњим везама и законитостима које је човек усвојио током развоја, или још у раном детињству, тако да иако је свестан својих дела, она су, ипак, фасада за неке дубље мотиве који се налазе у њему.

Марејева теорија мотивације

Мареј посматра мотивацију као неодвојив део личности. Упрошћено речено, Мареј објашњава мотивацију терминима бихејвиористичке теорије, односом између стимулуса и реакције, где се мотиви појављују као невидљива веза или посредници између њих. Мотив или потреба је хипотетички процес⁵⁵ који региструјемо на основу понашања јединке. Мареј сматра да је људска потреба потенцијал, односно спремност да се реагује на одређени начин у одређеним околностима. Марејева теорија се заснива на неколико претпоставки, од којих су најважније следеће: да је људско понашање усмерено ка циљу, да се људи прилагођавају променљивој средини, да људско понашање условљавају спољни и унутрашњи фактори и да људи могу мењати своје понашање у зависности од одговора или реакције из средине.

⁵⁵ Murray, (2008), стр. 54.

У теорији потреба претпоставља се да се понашање покреће унутрашњим стањем неравнотеже. Особи нешто недостаје, и то је нагони на неко понашање, а она бира циљеве чијим испуњењем задовољава потребу и отклања недостатак који изазива тензију. Логично је претпоставити да и политичари имају одређене потребе којима може да се објасни њихово понашање, са једном битном разликом – њихово понашање утиче на живот већег броја људи. Мареј, као и велики део теоретичара мотивације, дели потребе на примарне и секундарне. Примарне потребе су биолошке природе: храна, вода, секс, избегавање бола и слично. Секундарне потребе произилазе из природних и оне су психолошке природе: постигнуће, признање, агресија, аутономија, афилијација, доминација, игра, одбијање, подстицање развоја, усвајање знања и вештина и друге.⁵⁶

Мареј сматра да особу покрећу секундарни мотиви. Карактеристике мотива⁵⁷ су:

- а) они су латентне унутрашње карактеристике које покреће неки стимулус, тако да се људско понашање усмерава у правцу задовољења потребе коју је тај стимулус изазвао,
- б) њихова израженост може варирати у зависности од ситуације (особа ће бити индиферентна у породичној атмосфери, док ће на послу код ње бити изражен мотив моћи),
- в) обично је један мотив доминантан, а остали служе његовом испуњењу.

Од свих наведених, као и других секундарних мотива, од шездесетих година прошлог века највише су истраживани мотив постигнућа, доминације или моћи, али и афилијације и аутономије. То су манифестни мотиви који се стичу у детињству.⁵⁸ Интензитет мотива варира од особе до особе, а тренутне околности их чине испољенијим, значи видљивијим, и тиме подстичу одређено понашање.⁵⁹

⁵⁶ Murray, (2008), стр. 76–85.

⁵⁷ Murray, 2008.

⁵⁸ Ehigie, Fayemi, 1995.

⁵⁹ Ehigie, Kolade, Afolabi, 2006.

Четири изабрана мотива

Мотив постигнућа⁶⁰ је жеља да се ствари ураде добро или боље, да се превазиђу препреке, да се досегне или постави стандард и да се тежи успеху. Рот сумира да се мотив постигнућа манифестује „у жељи да се постигне нешто што је тешко остварити; да се савладају препреке и достигне нешто што се цени; да се такмичи са другима и да се истакне пред другима и да се други надвисе; да се улаже дуго понављани напор да би се остварило нешто што је тешко”⁶¹. Данас се сматра да су три момента битна за развијање мотива за постигнућем: наглашавање самосталности у вези са постизањем циља, где се дете истиче пред другом децом, затим рано постављање тешких и захтевних задатака са манифестацијама задовољства у случају успеха, као и незадовољства у супротном случају, и велика очекивања мајке и експресије задовољства и љубави када се ти задаци испуне.⁶² Особе код којих је овај мотив изражен испуњавају обавезе и извршавају задатке.⁶³ Меклиланд повезује мотив постигнућа са предузетничким духом и сматра га најважнијим за економски развој земље. Он је повезан са предузетничким духом. Мотив постигнућа, заједно са мотивом признања, како наводи Мареј⁶⁴, чини мотив супериорности или амбициозан став. Мотив признања се односи на разликовање од других људи, социјални престиж, награде и високу позицију у друштвеном (јавном) животу. Меклиланд касније издваја мотив моћи који прецизније описује потребу за доминацијом. Како можемо закључити да је сличност између поменутих мотива велика, постоје разлици да би се могао увести у расправу сложенији мотив супериорности, јер се он, према Мареју, односи на жељу да се има моћ над стварима, људима и идејама и да се има друштвено признање и висок друштвени статус.⁶⁵ У овој књизи ћемо се задржати на мотивима постигнућа и моћи засебно.

⁶⁰ Ehigie, Kolade, Afolabi, 2006.

⁶¹ Рот (1989), стр. 229.

⁶² Исто, стр. 231.

⁶³ McClelland, Atkinson, Clerck, Lowel, 1955.

⁶⁴ Murray (2008), стр. 80–81.

⁶⁵ Исто, стр. 81.

Мотив постигнућа је операционализован путем тврдњи⁶⁶:

1. Сматрам да ништа у животу не може да замени велико постигнуће.
2. Осећам дух такмичења у свим својим активностима.
3. Када је мој интерес у питању, концентришем се искључиво на посао и занемарујем обавезе према другим људима.
4. Мотивисан сам за што већа постигнућа неутољивом амбицијом.
5. Постављам тешке циљеве које покушавам да постигнем.

Мотив моћи⁶⁷ представља жељу човека да буде доминантан, да има утицај на друге, престиж и друштвену позицију.⁶⁸ Особе са развијеним мотивом моћи теже позицији лидера. Мотив моћи се рефлектује у утицају на друге, у победи противника или супарника, у добијању расправе и у достизању позиције ауторитета.⁶⁹ Према Адлеру, доминација је главни циљ људске активности. Особе са развијеним мотивом моћи теже да утичу на друге путем сугестија, давања мишљења и оцена, као и наговарањем.⁷⁰ Претпоставља се да лидер који има развијен мотив моћи може да изазове две врсте понашања према грађанству: изражавање бриге, како би створио однос зависности због следећих избора и однос доминације и изолованости од грађанства, због чега постаје безосећајан за потребе грађана.

Мотив моћи је операционализован путем тврдњи⁷¹:

1. Уживам у организовању или вођењу организације, групе или тима.
2. Често утичем на људе, више него што они утичу на мене.
3. Обично ја одлучујем у ситуацијама када сам са другом особом.
4. Осећам да могу да доминирам у друштвеној ситуацији.
5. Уживам у осећању моћи када могу да контролишем активности других.

⁶⁶ Murray (2008), стр. 165.

⁶⁷ Ehigie, Kolade, Afolabi, 2006.

⁶⁸ McClelland, 1987, Robbins, Coulter, 1999.

⁶⁹ Yukl, 1989.

⁷⁰ Ehigie, Kolade, Afolabi, 2006.

⁷¹ Murray (2008), стр. 153–154; McClelland, 1987.

6. Осећам да би требало да будем лидер и да би други требало да се „покоравају” мом мишљењу.
7. Осећам да ме покреће велика жеља за моћи.

Трећи манифестни мотив је мотив афилијације⁷², који се дефинише као жеља да се буде са другим људима и као тежња да се удружује са људима.⁷³ Укључује социјално поређење, емоционалну подршку, позитивну стимулацију и пажњу других. То није исто као и жеља да се буде популаран или дружељубив. Особе са високим мотивом афилијације имају јаку потребу за одобравањем и уверавањем од стране других људи. Показују тенденцију конформизма са жељама и нормама других, када су наговарани од оних чије пријатељство цене и када имају искрен увид у осећања других. Порекло мотива афилијације неки аутори виде у инстинкту удруживања, док други сматрају да је афилијативни мотив последица задовољења основних потреба удруживањем.⁷⁴ Трећа група аутора види удруживање људи као место где ће особа задовољити своје стечене потребе за моћи или престижом, а које се не могу задовољити у изолацији.⁷⁵ Четврто становиште налази узрок удруживања у научном понашању, стеченом у детињству, када се дете у породици учи контактима.⁷⁶

Када је реч о политичарима, може се претпоставити да ће они са високим мотивом афилијације изражавати у већој мери бригу за добробит грађана.

Мотив афилијације је операционализован путем тврдњи⁷⁷:

1. Уживам да радим са другим људима, пре него да радим сам.
2. Имам лепу реч за већину људи.
3. Сматрам да је пријатељство важније од свега другог.
4. Осећам да сам у елементу када сам са људима који уживају у животу.
5. Улажем труд како би се створила добра атмосфера када сам са другим људима.

⁷² Ehigie, Kolade, Afolabi, 2006.

⁷³ Rot (1989), стр. 240.

⁷⁴ Исто, стр. 241.

⁷⁵ Исто, стр. 241.

⁷⁶ Исто, стр. 242.

⁷⁷ Murray, (2008), стр. 176.

Мотив аутономије⁷⁸ је потреба да се буде независан од сваке присиле да се реагује. Такве особе не брину превише о томе шта други мисле о њима.⁷⁹ Мареј види овај мотив као потребу ослобађања од стега, отпор присили и отпор доминантном ауторитету, тежњу да се буде без одговорности (према ауторитету) и жељу да се буде независан.⁸⁰ Мареј додаје да особе са јаким мотивом аутономије раде по својој без обзира на друштвена правила, не везују се породичним обавезама, избегавају „редовно” запослење (у данашњем смислу, од 9 до 17 часова), брак посматрају као стегу.⁸¹

За разлику од од других аутора, Мареј разликује позитивне и негативне аспекте мотива аутономије када наводи ставове које ове особе могу развијати: а) аутономност, независност, слобода, неодредивост, б) бунтовност, пркос и радикализам и в) негативизам, тврдоглавост и отпор према свему.⁸² Особа може, у крајњем случају, да има тенденцију да напусти цивилизацију и на тај начин се одупре сваком ауторитету. Када су у питању политичари, може се претпоставити да они са израженим мотивом аутономије неће показати бригу за добробит грађана.⁸³

Мотив аутономије је операционализован путем тврдњи⁸⁴:

1. Пратим свој пут без обзира на мишљење других.
2. Не подлежем исцрпљивањима других.
3. Захтевам независност и слободу изнад било чега.
4. Не обазирем се на правила која угрожавају моју слободу.
5. Постајем тврдоглав када други покушавају да утичу на мене.

⁷⁸ Ehigie, Kolade, Afolabi, 2006.

⁷⁹ Ehigie, Fayemi, 1995.

⁸⁰ Murray (2008), стр. 156.

⁸¹ Murray (2008), стр. 157.

⁸² Исто, стр. 157.

⁸³ Ehigie, Kolade, Afolabi, 2006.

⁸⁴ Murray (2008), стр. 158.

Брига за људска права и економско благостање народа

На основу претходних истраживања⁸⁵ претпостављамо да ће се у зависности од заступљености и изражености четири описана мотива видети разлика у понашању председника САД, што ће се одразити на њихова лична постигнућа, али и резултате у области људских права и економског развоја.

Полазну претпоставку за нашу анализу смо разложили на две посебне хипотезе:

- (1) прва хипотеза гласи да је понашање америчких председника у великој мери условљено мотивима постигнућа и моћи,
- (2) друга хипотеза полази од запажања да постоје индивидуалне разлике у развијености и изражености мотива аутономије и афилијације: (а) председници са израженим мотивом афилијације биће успешнији у залагању за једнака права грађана и економско благостање, (б) у случају изражености мотива аутономије биће мање успешни на овим пољима.

⁸⁵ Enghie, Afolabe, Kolade, 2006.

Анализа мотивације америчких председника

ФРЕНКЛИН ДЕЛАНО РУЗВЕЛТ FRANKLIN DELANO ROOSEVELT

Тридесет други председник САД (1933–1945)

„Волтер Липман је описао Рузвелта као веома упечатљиву особу, без чврстог схватања јавних послова и без јаких убеђења., никоме није опасан непријатељ. Превише је вољан да удовољи., није крсташ., није народни трибун, није непријатељ утврђених привилегија. Он је пријатан човек, без икаквих квалификација за функцију и веома ће много волети да буде председник. Била је то тачна и проницљива процена, пре него што је стварност постала замрачена премазом службе за односе са јавношћу.”⁸⁶

Порекло и детињство

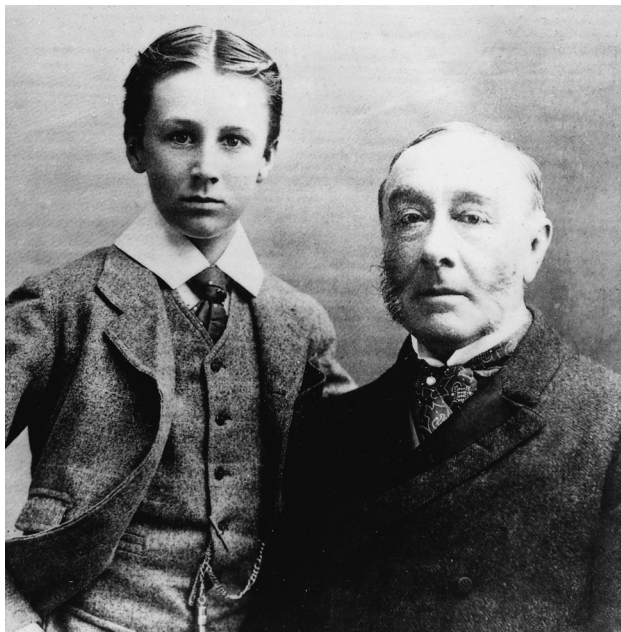
Френклин Д. Рузвелт је рођен 30. јануара 1882. у Хајд Парку, у Њујорку, а преминуо је 12. априла 1945. године. Потиче из веома богате аристократске породице, која је своје богатство стекла трговином опијумом.⁸⁷ Тврди се да води порекло са мајчине стране од Вилијама Освајача⁸⁸ и од првих досељеника који су стигли у Америку бродом „Мејфлауер”⁸⁹. Растао је у

⁸⁶ Џонсон (2003), стр. 675.

⁸⁷ Black (2003), стр. 4 – 5.

⁸⁸ Wallechinsky, Wallace (1975), стр. 295.

⁸⁹ Џонсон (2003), стр. 675.

Франклин Делано Рузвелт са оцем Џејмсом
Рузвелтом, 1895. године¹

привилегованој атмосфери, са посесивном мајком која је имала велики утицај, док са оцем Џејмсом није био претерано близак због разлике од 54 године.⁹⁰ Уживао је све погодности сина јединца, никада у свом животу није бринуо ни о коме осим о самом себи, имао је потпуну љубав и оданост и био је подизан да се осећа као принц.⁹¹

Џонсон наводи да су „Деланови били снобови, ксенофобични и антисемите...”⁹², али не можемо бити сигурни да се тај утицај пренео и на самог Рузвелта. Чињеница је, међутим, да су Рузвелтова мајка Сара и породица у великој мери утицали на Рузвелта. Волео је да се приказује као човек са села, што је занимљиво, имајући у виду богатство које се огледало у породичном пореклу и велелепном имању „Хајд парк” на Хадсону у Њујорку.⁹³

⁹⁰ Burns (1956), стр. 4.

⁹¹ Џонсон (2003), стр. 675.

⁹² Исто.

⁹³ Исто, стр. 676.

Школовање

Рузвелт је стицао образовање уз помоћ приватних професора, под надзором мајке. Док су друга деца учила абецеду, он је већ знао француски и немачки језик, којим се служио већ у школи у Немачкој, где се истицао бистрином и љубазношћу.⁹⁴ Европу је посетио чак осам пута до своје 16. године⁹⁵, што је била реткост за тадашње време. Може се претпоставити да је поверење које је Рузвелт пројектовао Американцима потицало из његовог удобног и заштићеног детињства.⁹⁶ Завршио је школу Гротон, познату по чврстој дисциплини, на коју се није претерано жалио. Школски систем је подстицао предузетничке и моралне вредности под следећим паролама: такмичење је здраво, труд доводи до успеха, награда зависи од успешности извођења задатка, а религија и морал имају незаменљив значај за продуктиван живот. Након Гротона, Рузвелт уписује и завршава Харвард. Није се истицао студентским постигнућима, али је би веома друштвен. Након што је дипломирао, похађао је Правни факултет Колумбија, који му је био досадан и који није завршио, али је сакупио довољно знања да положи адвокатски испит, након чега је почео да ради у једној адвокатској фирми у Њујорку.⁹⁷

На Гротону је научио да се слаже са вршњацима, а на Харварду да их води.⁹⁸ Али, постоје и сведоци који говоре да је Рузвелт на Гротону био потцењен, да нико није мислио да ће постати председник државе, док на Харварду није био примљен у престижни клуб студената.⁹⁹ Сличне констатације могу да се нађу на више места и оне указују на лидерске потенцијале и способност сналажења у друштвеним ситуацијама. С друге стране, управо неприхватање од вршњака може утицати на јачање мотива постигнућа као начина компензације. Иако контрадикторно, и једно и друго може бити тачно, јер је могуће да су га неки људи прихватили и да је могао да води једну групу студената, док су други покушавали да га омаловаже, имајући у виду његово порекло и богатство.

⁹⁴ Smith (2007), стр. 21–25.

⁹⁵ Wallechinsky, Wallace, 1975.

⁹⁶ Smith, 2007.

⁹⁷ Wallechinsky, Wallace, 1975.

⁹⁸ Исто, стр. 33.

⁹⁹ American Experience: FDR (1994) DVD, US, PBS Studio (Director: David Grubin).

Иако се на почетку школовао у породичном дому уз помоћ ментора, касније се одлично снашао у школама и на факултету. Могло би се помислити да ће због приватног образовања ван школских установа бити уздржан, али било је сасвим супротно, имао је веће самопоуздање од других и лако је успостављао односе са људима.

Рузвелтов узор је био његов рођак, Теодор Рузвелт, председник САД од 1901. до 1909. године, који је својим лидерским стилем и реформским полетом начинио утисак на младог Френклина док је био студент.¹⁰⁰

Очигледно је да су се путовања и језици добро уклапали у његов друштвени карактер, а да су сигурност детињства и мајчина посвећеност развиле његово високо самопоуздање. Чињеница да су му школе, као такве, биле досадне може да говори о томе да је више био усмерен на људе, са којима се одлично слагао, него на академски живот. Од детињства је научен да прихвата рад и такмичење као пут до успеха, а развијање мотива постигнућа се сигурно огледа у избору узора – Тедија Рузвелта – тадашњег председника САД.

Брак и породица

Рузвелтови су у брак ступили веома млади. Рузвелт је имао 23, а Елеонор 20 година. Елеонор је била сироче, несрећна у детињству, несигурна, стидљива, а чак ју је и сопствена мајка звала баком.¹⁰¹ Уништила је писма из доба када је упознала Рузвелта, тако да остаје питање чиме га је привукла – можда својим бриљантним умом или учешћем у друштвеним активностима.¹⁰² Почетком XX века однос са супротним полом другачије је посматран и до жена се долазило или браком или захваљујући проституткама, тако да можемо претпоставити зашто је Рузвелт три пута просио Елеонор.¹⁰³ Рузвелт је у почетку крио њихову везу од своје посесивне мајке Саре.¹⁰⁴ Рузвелтова мајка је увек имала доминантан утицај и покушавала је да уђе у све поре живота свог сина и након његовог венчања.

¹⁰⁰ Burns (1956), стр. 24.

¹⁰¹ Џонсон (2003), стр. 676.

¹⁰² Wallechinsky, Wallace (1975), стр. 296.

¹⁰³ Smith, 2007.

¹⁰⁴ American Experience: FDR (1994).

Френклин Д. Рузвелт са породицом у Кампобелу
1920. године ¹¹

Била је све присутнија у животима супружника, чак се и преселила у Бостон да би била са њима, доминирајући над Елеонор.¹⁰⁵ Наводи се да је брак Рузвелтових касније опстао само из интереса. Блискост и брак са Елеонор био је и пут до Тедија Рузвелта јер је она била његова омиљена нећака, ћерка његовог рођеног брата Елиота.¹⁰⁶ Френклин Рузвелт и Елеонор су били даљи рођаци.

Често је помињана чињеница да је свој велики сексуални апетит Рузвелт задовољавао са другим женама, након што су он и Елеонор, 1916. године, када су већ имали шесторо деце, почели да живе у одвојеним деловима куће.¹⁰⁷ Рузвелт је имао љубавне везе са Луси Мерсер, Елеонорином секретарицом, принцезом Мартом од Норвешке, Миси Ле Хенд, личној секретарицом, док је Елеонор показивала наклоност ка женама и била је феминисткиња.¹⁰⁸

У литератури и популарној штампи могу се наћи наводи да је Елеонор била лезбејка, али ако желимо да будемо искрени, можемо тврдити да је била бисексуалка. Занимљиво је да

¹⁰⁵ Winkler (2006), стр. 19–20.

¹⁰⁶ American Experience: FDR (1994).

¹⁰⁷ Winkler, 2006.

¹⁰⁸ Wallechinsky, Wallace, 1975.

је брачни пар Рузвелт прихватио такав однос и да су имали поштовања једно према другоме. Иначе, када је Елеонор предложила Рузвелту да се разведу, како би он био са женом коју воли, интервенисала је и његова мајка, претећи да ће га оставити без пребијене паре јер ће избити скандал.¹⁰⁹ Како је време одмицало, Сарин утицај је био све мањи јер је Рузвелт радио већину ствари по својој вољи, па тако је и у овом случају остао са својом љубавницом.

Наглашавамо да је штампа тада имала позитиван однос према Рузвелту и такве ствари нису доспевале у јавности.

Рузвелт је био харизматичан, згодан и висок, широких рамена и веома друштвен, док је Елеонор била стидљива и није волела друштвене догађаје, а у почетку је била заузета децом. Био је духовит, волео је смех и често се смејао. Пио је по два-три коктела увече, а пушио тридесетак цигарета дневно, упркос забрани лекара. Имао је идеалан глас за радио, мек, са лепом резонанцом, и глас је био једно од његових главних оруђа.¹¹⁰

Каријера

Као што је већ истакнуто, Рузвелт је студирао право на Универзитету Колумбија и положио је испит за адвоката 1907. године, мада није дипломирао. Следеће три године је практиковао корпоративно право, живећи као типични припадник више друштвене класе у Њујорку. Имајући у виду виша достигнућа, сматрао је да је право досадно и ограничавајуће.¹¹¹

Рузвелт је инициран у слободног масона 1911. године у оквиру њујоршке ложе Холанд 8 („*Holland Lodge No. 8*”).¹¹²

Политичка каријера

Када је напунио 28 година, добио је предлог да се кандидује за демократског представника округа Албани, а трошкове кампање је морао да сноси сам јер је то био један од услова за

¹⁰⁹ Smith (2007), стр. 160.

¹¹⁰ Burns (1956), стр. 77–79.

¹¹¹ Исто, стр. 28.

¹¹² The Grand Lodge of Free and Accepted Masons of Pennsylvania.

подршку демократа.¹¹³ За разлику од свог оца, који је био аполитичан, Рузвелт „никада није сумњао да је политика оно што он жели. Његова политика је била наследно демократска... отуда је и отишао са Харварда у адвокатску канцеларију која се борила против трустова. Рузвелт је према породичној традицији, по образовању, по инстинкту и уверењу, био противник крупног бизниса”¹¹⁴.

Године 1911. постао је сенатор и већ тада је почео да се опире „*Tammany Hall*” партијској машини демократа која је доминирала у изборним кампањама и тако је постао популаран међу младим демократима, а иако је тада био лош говорник, реизабран је 1912. године.¹¹⁵

Већ тада је подржавао програме подршке радницима, женама и деци, планове Вудроа Вилсона, што је делом заслуга и Теодора Рузвелта, који је заступао такве ставове.¹¹⁶

Његов однос према трустовима и моћном капиталу показује да су Рузвелта интересовали обични људи и њихово благостање, што је у духу демократије и равномерне расподеле богатства и утицаја. Однос и борба са локалним моћницима дефинитивно указују на његове амбиције и жељу за доминацијом, али са праведнијом идејом.

Подршка Вилсону га је довела до позиције Помоћника секретара за морнарицу, коју је некада заузимао и његов рођак председник Теди Рузвелт, његов узор. Ту је показао своје квалитете вештог и агресивног бирократе и вештину односа са јавношћу.¹¹⁷ Са позиције се повукао након скандала и процеса који је вођен у морнарици поводом хомосексуалних веза морнара и цивилног становништва, у јавности познатог као „Секс скандал у Њупорту”¹¹⁸. То није имало везе са њим већ се скандал односио на морнарицу уопште.

У међувремену, 1914. године се кандидовао за сенатора Њујорка, али без успеха, јер није обезбедио подршку Вудро Вилсона на локалном нивоу.¹¹⁹

¹¹³ Wallechinsky, Wallace (1975), стр. 295.

¹¹⁴ Џонсон (2003), стр. 677.

¹¹⁵ Burns, 1956.

¹¹⁶ Burns, 1956.

¹¹⁷ Black, 2003.

¹¹⁸ Murphy, 1988.

¹¹⁹ Burns, 1956.